

Utarbetat av partnerskapet för regionalt utvecklingsarbete i Västra Götaland
UTVECKLINGSGRUPP VÄST

Hållbar tillväxt i Västra Götaland

Underlag med idéer för Tillväxtprogram och Regionala Utvecklingsstrategi

Förord

Det regionala utvecklingsarbetet måste utgå från lokala och regionala förhållanden. Detta är basen för vår utvecklingspolitik i Västra Götaland, men också, och allt tydligare, för regeringens och riksdagens syn på hur en verkningfull regional utvecklingspolitik ska bedrivas. Märk väl med nationella motiv, där de på sikt allt mer lika förutsättningarna mellan olika länder och en mer öppen och globaliserad värld, sätter regionala och lokala förhållanden i centrum. Det blir allt viktigare hur regionerna fungerar, vilken attraktions- och utvecklingskraft ett lands regioner har, för möjligheterna att klara att uppfylla mänskliga behov på ett bra sätt i framtiden, i Sverige och andra länder.

Den regionala utvecklingspolitiken omfattar därför allt fler frågor, blir bredare och mer betydelsefull. Politiken har som inriktning att samordna satsningar lokalt/regionalt och aktivt påverka målsättningar och statliga satsningar inom områden som utbildning och forskning, arbetsmarknad, näringsliv, infrastruktur, miljö, kultur, integration, areella näringar och landsbygdsutveckling, från regionala förutsättningar. Strategier och program ska tas fram i nära samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Målet är väl fungerande och hållbara arbetsmarknader med god servicenivå över Sverige. Arbetet ska präglas av de värderingar som hållbar utveckling uttrycker, något som också ska vara tydligt i de strategier och program som ansvariga myndigheter ska ta fram i bred samverkan med övriga parter.¹

Att nå Det goda livet och en hållbar utveckling är grunden också för utvecklingspolitiken i Västra Götaland. Den gemensamma regionala utvecklingsstrategin (RUS) har hållbar utveckling som övergripande mål.² En hållbar utveckling innebar att mänskliga behov i dag tillgodoses utan att framtida generationers möjligheter att uppfylla sina behov begränsas.

Hållbar tillväxt är ett medel att nå hållbar utveckling. En hållbar tillväxt är en ekonomi som växer samtidigt som den stärker – inte försvagar – humankapital, vårt sociala kapital och de tillgångar vi har i ekonomin och miljön. Ett väl fungerande arbete för hållbar tillväxt leder till starkt konkurrenskraft i ekonomin, ökad medborgarkraft hos invånarna och en bärkraftig miljö.

Med grund i ett uppdrag från Regionfullmäktige i Västra Götalandsregionen har ett partnerskap bestående av representanter för en rad organisationer i Västra Götaland, tillsammans med i huvudsak tjänstemän från stat, kommuner och region (Utvecklingsgrupp Västra Götaland)³, under det senaste året arbetat med att ta fram och utveckla ett underlag för en politisk dialog om en framtida regional utvecklingspolitik, med hållbar utveckling som värdegrund och med inriktning på hållbar tillväxt.

Arbetet har resulterat i två rapporter som kompletterar varandra. I den mer populärt inriktade skriften STORA UTMANINGAR FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID ges en bakgrund till valet av de utmaningar som utgör grund för

¹ Regeringens proposition 2001/02:4. En politik för tillväxt och livskraft i hela landet. 2001

² Västra Götalandsregionen. En region att växa i. Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland. 1999

³ De representanter som parterna i Utvecklingsgruppen utsett att delta i arbetet redovisas i bilaga 2

de idéer som denna rapport består av. Skriften ger en ingång i frågan och bakgrunden till vår syn på vad som krävs för en hållbar framtid. Den bör kunna användas brett, i många sammanhang.

Det underlag som presenteras här är tänkt att bidra med inspiration och idéer kring möjliga mål, prioriterade områden, insatser mm för ett utvecklingsarbete med grund i hållbar tillväxt. Förslagen kan ses som ett smörgåsbord. De visar på ett omfattande behov av förändringsarbete men ställer stora krav på prioritering. Rapporten betonar samtidigt det stora behov som finns av nationellt stöd för att klara de regionala utmaningarna inom olika politikområden och sektorer.

Särskilda s.k. Rådslag har genomförts under arbetet i samverkan med kommunförbunden i Fyrbodal och i Skaraborg. En samverkan har funnits med Göteborgsregionen kopplat till organisationens arbete med en framtida idédebatt och vision för gemensamma frågor i Göteborgsregionen. Utmaningar och synsätt har presenterats och diskuteras i många sammanhang i och utanför Västra Götaland.

Som centralt underlag för arbetet fungerar de strategier som antagits av FN, EU och Sverige. Nationella mål i den sociala dimensionen, ekonomin och för miljön ger inriktning. Det regionala utvecklingsarbetet bygger samtidigt på att regionala förhållanden och regionala förutsättningar att agera står i centrum för tillämpningar och tolkningar av dessa mål.

Beredningsgruppen för Regional Utveckling (BRU), där politiker från kommunerna utsedda av kommunförbunden möter politiker från Västra Götalandsregionen för att bereda ställningstaganden i strategiska utvecklingsfrågor för Regionstyrelsen, har kommit fram till att rapporterna tillsammans ska fungera som ett underlag för arbetet med att ta fram ett regionalt tillväxtprogram för Västra Götaland och för Fyrbodal, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg (2004-2007).

Samtidigt som dessa processer fortgår fördjupas förankring och diskussioner kring de båda rapporterna som fortsatt utgör ett arbetsmaterial och ett underlag för övriga processer i det regionala utvecklingsarbetet, särskilt inför den kommande revideringen av RUS. Detta sker genom en särskild remiss under våren till de fyra kommunförbunden och internt i Västra Götalandsregionen innan materialet överlämnas för vidare behandling till Regionstyrelse och Regionfullmäktige i Västra Götaland.

Göteborg 2003-03-13

Innehållsförteckning

Förord	1
1. Hållbar utveckling – En region för barnen	4
Hållbar utveckling	4
Visionen - En region för barnen	4
Övergripande mål	5
Utmaningar för en hållbar tillväxt	5
2. Teman och program	7
1. EN GEMENSAM REGION	7
2. EGET EKONOMISKT NYSKAPANDE	9
3. BRA UTBILDNING/FUNGERANDE ARBETSMARKNAD	11
4. ÖPPENHET MOT OMVÄRLDEN OCH ETNISK MÅNGFALD	13
5. AKTIVA INVÅNARE/FOLKHÄLSA	15
6. MILJÖEFFEKTIV REGION	17
7. FÖRNYBARA SYSTEM	19
8. SAMORDNING, MOBILISERING, KOMMUNIKATION	21
3. Synergier/konflikter mellan utmaningar/program	23
4. Samverkan med sektorer och nationell nivå	24
5. Genomförandefrågor	26
6. Idéer om indikatorer för utfallsanalys	28
Bilaga 1 Styrkor, svagheter, möjligheter och hot i Västra Götaland	29
Bilaga 2 Arbetsgruppens sammansättning	33

1. Hållbar utveckling – En region för barnen

Hållbar utveckling

Målet är hållbar utveckling. Hållbar utveckling är en utveckling där dagens mänskliga behov står i centrum samtidigt som framtida generationers möjligheter att uppfylla sina mål värnas. Att se till framtida generationers möjligheter innebär att överlämna minst motsvarande förutsättningar till den kommande generationen. Att ta hänsyn till dagens behov och till kommande generationer innebär också att ta hänsyn till omvärlden, ansvaret för den globala utvecklingen måste vägas in. Att tänka globalt och agera lokalt är en del i ett sådant ansvar.

Hållbar utveckling handlar om alla individers rätt till ett bra liv och därmed också om förhållanden mellan individer och regioner. Alla människors lika värde, att bli sedd, lyssnad på och respekterad är grunden. Men hållbar utveckling i en region förutsätter också en socialt, ekonomiskt och geografiskt sammanhållen utveckling. Det förutsätter i sin tur en region med attraktivitet och konkurrenskraft. En bra fysisk och psykisk hälsa i befolkningen är avgörande.

Om vi ska nå en hållbar utveckling behövs ett långsiktigt och omfattande förändringsarbete. Det ska betona mänskliga behov och bygga på insikten om att en hållbar utveckling kräver en stark ekonomi, mänsklig utveckling och delaktighet samt en livskraftig och hälsosam miljö. De tre dimensionerna, den sociala, miljömässiga och ekonomiska, är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra. Var för sig utgör de tre dimensionerna nödvändiga men inte tillräckliga villkor för hållbar utveckling. Först tillsammans förmår de uttrycka hållbarhet.

Hållbar tillväxt är ett medel för att nå hållbar utveckling. En hållbar tillväxt ger ökade tillgångar utan att slita ut människor, miljö eller riskera framtidens ekonomi. Begreppet hållbar tillväxt kan förena miljöintressen med de ekonomiska och sociala och ge en gemensam grund för utvecklingsarbete. Det ligger i såväl näringslivets, det offentliga som det civila samhällets intresse att vi går i den riktningen.

Visionen - En region för barnen

Hållbar utveckling handlar om kommande generationer och är bara möjlig om barn ges bra och likvärdiga förutsättningar att växa upp. En möjlig vision är en Region för barnen. Barn ska då prioriteras i våra verksamheter. Beslut om samhällets långsiktiga utveckling ska grundas på hänsyn till barnen. En region för barnen blir en region där invånarna lever det goda livet. Regioner som förmår leva upp till kraven på hållbar utveckling och som sätter barnen i centrum är de regioner som i framtiden kommer att vara mest attraktiva för invånare och företag.

Om vi ska leva upp till en vision om en region för barnen krävs särskilda prioriteringar av barn nu och i vardagen men det är lika viktigt att vi förmår utveckla ett samhälle som klarar att stå upp mot de stora utmaningarna för en hållbar framtid.

I skriften STORA UTMANINGAR FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID identifieras ett antal sådana utmaningar. Utmaningarna baseras på en analys av utveckling, nuläge samt på bilden av omvärldens påverkan på vår framtid. En utmaning är något som innebär ett omfattande hot mot vår livskvalitet eller hotar att reducera våra sociala, miljömässiga eller ekonomiska tillgångar. Det handlar om frågor som förvärras med tiden, som blir svårare att

göra något åt efterhand och som innehåller ett generationsperspektiv. En förutsättning för våra förslag var att vi har möjlighet att påverka utvecklingen.

Hoten överväger de bilder som skapat de utmaningar som presenteras. Utgångspunkten i hållbar utveckling innebär samtidigt att denna rapport innehåller ett stort antal idéer om hur vi bör agera för att förändra samhället i hållbar riktning.

Övergripande mål

De övergripande målen för utvecklingsarbetet bör präglas av ovanstående "föresatser" och av visionen om en Region för barnen. Det innebär att övergripande mål bör sättas för utvecklingsarbetet på följande områden.

- En region för barnen
- God hälsa för invånarna i Västra Götaland
- En region som är attraktiv och konkurrenskraftig
- En ekonomiskt sammanhållen utveckling
- En socialt sammanhållen utveckling
- En geografiskt sammanhållen utveckling

Exempel på övergripande mål som täcker in dessa perspektiv

1. Alla invånare i Västra Götaland ska uppleva att de har möjlighet att påverka den egna livssituationen, att de har möjlighet att leva ett drägligt liv, att de har god hälsa.
2. Barns och ungdomars utvecklingsförutsättningar utvecklas till de bästa i Sverige genom gemensamma åtaganden från det offentliga, från företag, organisationer och från det civila samhället.
3. Mer än 90 % av befolkningen ska se förhållanden inom ekonomin, på det sociala området, i kulturen samt i miljön i Västra Götaland som något som bidrar påtagligt till att stärka deras livskvalitet.
4. Västra Götaland ska vara bland den bästa fjärdedelen då det gäller ekonomisk tillväxt i Europa med hög sysselsättning för alla grupper och med låg miljöpåverkan i förhållande till jämförbara regioner.
5. Fyrbodal, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg ska alla på sikt utvecklas till att fungera som väl integrerade och väl fungerande lokala arbetsmarknader för män och kvinnor.
6. Fruktsamhetstalen ska vara högst i Sverige senast 2008. Barnafödandet högt i alla delar av regionen.
7. Västra Götaland ska ha nettoinflyttning från omvärlden och övriga Sverige
8. Befolkningen ska öka i Fyrbodal, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg.
9. God offentlig service ska garanteras på alla lokala arbetsmarknader
10. Ökningar av den disponibla inkomsten ska tillfalla alla grupper i samhället

Utmaningar för en hållbar tillväxt

På de följande sidorna redovisas ett stort antal idéer som bör kunna bidra med inspiration för ett utvecklingsarbete som tar sin grund i hållbar tillväxt. Materialet är strukturerat från de utmaningar som preciserats i den ovan nämnda skriften. De är:

1. En gemensam region
2. Eget ekonomiskt nyskapande
3. Bra utbildning, fungerande arbetsmarknad

4. Öppenhet mot omvärlden och etnisk mångfald
5. Aktiva invånare, folkhälsa
6. Miljöeffektiv region
7. Förnybara system

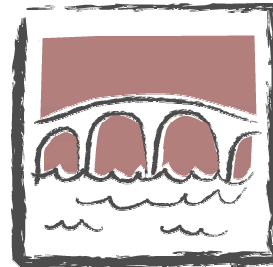
Samtliga utmaningar sätter mänskliga behov i centrum. De två första utgår från en analys av den ekonomiska dimensionen, de tre följande från den sociala och de två avslutande från miljödimensionen. Inom utmaningarna framgår det hur vi försökt ta hänsyn till *generellt prioriterade områden* som folkhälsa, jämställdhet, integration och handikappfrågor.

Idéerna redovisas för var och en av dessa utmaningar/teman genom en kort beskrivning av motiven för utmaningen och den riktning vi menar att utvecklingen bör ta. Därefter följer en genomgång av möjliga inriktningsmål, prioriterade områden, program/åtgärder, samt en precisering av målsättningar inom respektive tema.

Inom varje utmaning/tema ges dessutom uppslag kring ett antal *visualiseringsprojekt*. Projekt som försöker ge en konkret bild av en nyckelfråga för hållbar utveckling och som i urval eventuellt kan komma att fungera som flaggskepp för de olika utmaningarna i framtiden. De är oftast av sådan storlek att de förutsätter en samlad satsning av partnerskapet i Västra Götaland.

Dialog och kunskaper är nödvändiga ingredienser för ökad medvetenhet och hållbar utveckling. Redan direktiven för detta arbete slog fast att det är nödvändigt med särskilda insatser för **samordning, mobilisering och kommunikation**. Det åttonde temat beskriver målsättningar, prioriterade områden och förslag på program för att driva utvecklingsarbetet framåt och för att stärka engagemanget i samhället i stort.

2. Teman och program

1. EN GEMENSAM REGION

På längre sikt är det en realistisk vision att se Västsverige som en väl sammanhållen region. En gemensam region ger fler möjligheter till arbete, utbildning, vård, omsorg, kultur och fritid. En mer sammanhållen region som bygger på att de olika delarna förstärker varandra är en förutsättning för ökad ekonomisk tillväxt och för välfärden. Den gemensamma regionen ger mer gemensamma resurser att fördela såväl i Göteborgsregionen, Skaraborg, Sjuhärad som Fyrbodal. Även kopplingarna till omvärlden måste stärkas. Utvecklingen av transportsystemet är en nyckelfråga för vår framtid.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Ökad gemensam tillgänglighet till och bättre kvalitet på arbete, utbildning, vård/omsorg, kultur för invånarna i Västra Götaland.
- Fördjupad regional samverkan i Västkandinavien.
- Ett transportsystem som bidrar till det Västsvenska näringslivets internationella konkurrenskraft.

Prioriterade områden

- Hög investeringstakt i transportsystemet – ”50 miljarder till trafikens infrastruktur”
- Investeringar i och utveckling av kommunikationssystem
- Logistik
- Regional identitet byggd på mångfald
- Samordning av resurser och specialisering inom Västra Götaland/Västsverige/Västkandinavien.
- Attraktiva livsmiljöer i alla lokala arbetsmarknader i Västra Götaland

Gemensamma program (åtgärder) för:

Kommunikationer. Fortsätt arbetet med ett samlat program för utveckling av infrastruktur, transport- och kommunikationssystem i Västsverige. Arbeta för att knyta samman regionen med spårbunden infrastruktur med transporter med täthet och hög kvalitet, tillgängligt för alla grupper i samhället. Investera i vägar där olycksfrekvens är hög, lös trängselproblemen i Göteborg, klara transporter i glesbygdsområden året runt samt öka tillgängligheten till Östfold/Oslo, Malmö/Öresund och Stockholm. Arbeta också med kulturen. Kulturarbetet behöver ha resurser för och genomsyras av att sammankopplingar och samverkan främjas.

Det Västsvenska Universitetet. Stöd en ytterligare utveckling av Västra Götalands universitet och högskolor. Intensifiera arbetet med utveckling av det Västsvenska Universitetet med tydliga specialiseringar och kvalificerad verksamhet i Fyrbodal, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg. Gör en gemensam satsning på att utveckla och föra ut Västra Götalands profilfrågor inom forskning och utbildning.

Utbildning nära. Fortsätt utvecklingen för att stärka möjligheterna för alla att nå högre utbildning i den egna kommunen med hjälp av distansutbildning, en bra lokal infrastruktur och starka lokala supportsystem. Intensifiera insatserna för att de mest kvalificerade utbildningar som bedrivs i Västra Götaland blir tillgängliga och intressanta i andra delar av Sverige och världen.

Nytta med bredband. Intensifiera arbetet för "bredband" med tillgänglighet och innehåll till alla. Utveckla Västra Götaland till innovativ miljö för applikationer i t.ex. vård och omsorg. Arbeta aktivt med olika gemensamma tjänster i bredbandsnätet som exempel: telemedicin, 24-timmarsmyndigheter, "ungdomsnätet". Garanterat att alla ungdomar ges goda förutsättningar att utnyttja IT.

Identitet och delaktighet. Stimulera ungdomars engagemang i lokala och regionala frågor. Arbeta med parlament, mötesplatser, mediakanaler och i skolan. Koppla regionens utveckling till regionens identitet och möt behov som har en bakgrund i kulturell mångfald, regionens kultur och tradition. Preciserat idé om hur företag, organisationer och det offentliga kan utveckla en starkare regional identitet. Utveckla ett tydligare och starkare varumärke för lokala produkter t.ex. inom besöksnäring och livsmedel som går att marknadsföra internationellt.

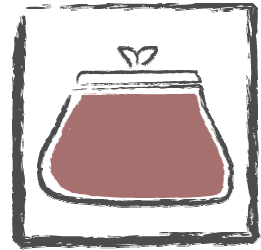
Inkludera Norge. Intensifiera satsningar och samarbete i viktiga utvecklingsfrågor som utbildning etc mellan Bohuslän/Dalsland – Norge. Intensifiera arbetet med att förenkla förutsättningarna för att leva och verka över gränserna Bohuslän/Dalsland – Norge. Prioritera kommunikationssatsningar och utveckling av kommunikationsinfrastruktur över gränsområdet. Arbeta med statistik över gränserna. Agera gemensamt för att lösa de särskilda frågeställningar de starkaste turistregionerna ställs inför.

Visualisering

- Stimulera ökad rörlighet med minskad miljöpåverkan i en lokal arbetsmarknadsregion genom att göra riktade försök med "gratis" kollektivtrafik i några utvalda områden. Skaraborg eller delar av Skaraborg är lämpligast för ett större test. Olika metoder finns och bör prövas.
- Visa hur ökad pendling eller längre pendling kan kombineras med kortare arbetsdagar genom att utveckla kollektivtrafiklösningar med hög kvalitet som ger möjlighet till effektivt arbete under arbetsresor. Genomför projektet på utvalda sträckor till eller mellan några regionala centra.
- Fortsätt utveckla kulturinstitutioner till mötesplatser mitt i byn. Inled ett intensivt arbete med att samordna och samlokalisera nya och kompletterande funktioner vid museer etc i Västra Götaland.

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Starkare ekonomisk utveckling och minskad skillnad i utvecklingstakt över regionen.
- Landets mest attraktiva högskoleutbildningar. Ökade övergångar till högre utbildning.
- Ett transportsystem med högst en timmas restid från Landvetter och till Göteborgs Hamn från alla regionala centra i lokala arbetsmarknadsregioner.
- Väl utvecklad privat/offentlig service på lokala arbetsmarknader i Västra Götaland
- Sex lokala arbetsmarknadsregioner i Västra Götaland 2015.
- Högst halvtimmes restid till regionala centra i de lokala arbetsmarknadsregionerna.
- Landsbygdsvägar med viss dygnstrafik klarar farbarhets- och bärighetskrav året om.
- Transportsystem knyter ihop VG och VG med dess omvärld på ett miljöeffektivt sätt.
- Tillgänglighet för alla inkluderar fysisk tillgänglighet för och undervisning som tar hänsyn till handikappades behov.

2. EGET EKONOMISKT NYSKAPANDE

Eget ekonomiskt nyskapande är en väsentlig nyckel till ett mer robust och livskraftigt samhälle i framtiden. För att mildra dagens beroende av andras beslut behöver vi på sikt utveckla en förmåga att öka nyskapande och omvandlingstakt i vårt eget näringsliv. Inte minst vår förmåga att ständigt och från egna kompetenser utveckla nya produkter, processer och koncept som förmår konkurrera på världsmarknaden. Vägen går via ökat entreprenörskap, kunniga och kompetenta invånare och företag i nätverk – i samverkan med utbildning och forskning och med starkt stöd av det politiska systemet.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Fler nya produkter, processer, koncept som förmår konkurrera på världsmarknaden
- Omfattande ny- och småföretagande baserat på innovationer och tillämpningar utvecklade i länet

Prioriterade områden

- Uppmuntra och prioritera uppfinningsriktighet och entreprenörskap hos individerna
- Stöd utveckling av dynamiska innovationssystem. Använd "Triple Helix" som grund.
- Utveckla ett starkt supportsystem för nyskapande inklusive nödvändiga institutioner i alla delar av VG
- Förbättra profilering och kommersialisering av Västsvensk forskning och utbildning
- Öka närheten mellan utbildning/näringsliv, utbildning/forskning, forskning/näringsliv
- Intensifiera arbetet med etablering, investering och marknadsföring
- Form & Design, IT i produktion av varor och tjänster
- Stimulera ökad konkurrens för stärkt konkurrenskraft

Gemensamma program (åtgärder) för

Entreprenörskap. Uppmuntra och stöd en utveckling av individernas företagsamhet/entreprenörskap i teori och praktik genom all utbildning, i yrkesliv och i samhället i stort. Studera, utveckla och driv ett gemensamt flexibelt program för uppfinningsriktighet och entreprenörskap i utbildningen på alla stadier i Västra Götaland. Stimulera och utveckla inkubatorer eller motsvarande vid all yrkesutbildning och all högre utbildning. Utveckla en skola där merparten av eleverna har som mål att kunna skapa sin egen framtid som entreprenör, i arbetsliv eller som företagare. Använd genomgående kultursektorns tradition av nyskapande som ett verktyg i arbetet. Ge offentlig förvaltning bättre inblick i drivkrafter för och värdet av företagande och entreprenörskap. Arbeta medvetet med jämställdhetsperspektivet från tidiga åldrar.

Innovationssystem och kluster. Utveckla och driv i samverkan en regional näringspolitik baserad på innovationssystem och kluster. Underlätta och stöd företagssamverkan i utvecklings- och förnyelsearbete. Stimulera forskningssamverkan, institutionssamverkan och forskningsspecialisering. Stimulera teknikspridning bl.a. genom att utveckla och driva metoder för att snabbare åstadkomma kvalificerade tillämpningar av ny teknik i företag, forskningsmiljöer och utbildning. Stimulera spetsforskning kring och utveckling av tillämpningar från den nya biologin, materialteknik och informationsteknik, särskilt med koppling till hållbarhet. Fortsätt satsningen på systemutveckling inom livsmedel, läkemedel, fordon/transporter, etc. Fortsätt de gemensamma satsningarna på genuint platsbundet nyskapande inom kultur-, turism-, besöksnäring. Bidra aktivt till att öka människors rörlighet mellan olika miljöer i innovationssystemen. Se till att utvecklingsarbetet utnyttjar kunskaper från män och kvinnor.

Verkligt riskkapital. Öka tillgång och tillgänglighet till verkligt riskkapital. Intensifiera och sprid satsningarna på såddkapital. Utveckla en långsiktig samverkan mellan aktörer med intresse för riskkapitalfrågor.

Investera i Västra Götaland. Driv ett aktivt inward investment-arbete i samverkan över Västra Götaland. Underlätta etableringar av verksamhet från andra länder i Västsverige och vice versa.

Stimulerande konkurrens. Upprätta ett program för konkurrensutsättning och konkurrensbevakning i Västsverige på lämplig högskola. Belys och profilera konkurrensfrågorna i samverkan mellan företag och organisationer, i diskussion, debatt om möjligt i samsyn mellan den offentliga och privata sidan. Var tydliga mot konsumenterna om behovet av konkurrens i all verksamhet.

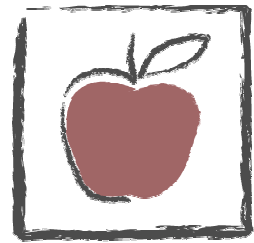
Visualisering

- Visa i ett omfattande pilotprojekt på möjligheten att kommersialisera ny kunskap med betydelse för människor, miljö och ekonomi och där kunskaper för eget nyskapande kan och bör utvecklas i stor omfattning i Västra Götaland. Tillämpningar av bränslecellteknik och system för sådan teknik i fordonsmiljöer och för energisystem bör prövas. Tillämpningar med koppling mellan "den nya biologin" och livsmedel är en annan möjlighet.
- Fördjupa och intensiviera satsningen på besöksnäringen i Västsverige som en modell för utveckling av ett innovationssystemperspektiv.

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Dynamisk ekonomi med snabb strukturomvandling och ökat ny- och småföretagande
- Färre och mindre sårbara arbetsmarknader, minskat beroende av omvärlden
- Att bli entreprenör är den mest attraktiv framtiden för studenter från gymnasium och högskolor.
- En hög andel av den totala sysselsättningen i högteknologiska tjänster⁴
- En hög andel patent i högteknologiska branscher
- En hög andel SMF-företag med intern innovation
- Riskkapitalinvesteringar i teknikföretag
- Försäljningsandel av "nya marknadsprodukter" för SMF-tillverkningsföretag
- Fortsatt höga investeringar i näringslivet i Västra Götaland från Sverige och omvärlden
- En hög andel invånare som arbetar i kreativa yrken
- Hög levnadsstandard, god konkurrens. Relativt sett låg andel av invånarnas inkomster går till boende och livsmedel med jämförbar kvalitet i förhållande till andra storstadsområden.

⁴ Denna och de fyra följande indikatorerna kommer från "den europeiska resultattavlan för innovation" framtagen av GD Näringsliv. På dessa mått finns därmed gemensamma europeiska definitioner och undersökningar att relatera till.

3. BRA UTBILDNING/FUNGERANDE ARBETSMARKNAD

Barn och ungdomar har rätt till en bra och likvärdig start i livet. Bra utbildning lägger grunden för ett gott liv. Med fler som har högre utbildning ökar möjligheterna för personlig tillfredsställelse men också för en stark utveckling i Västra Götaland som helhet. De ständiga obalanserna mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden måste minska och kompetensutvecklingen öka. Svenskar med utländsk bakgrund behöver ofta prioriteras. Utbildning och kompetensutveckling måste vara nära kopplat till det omgivande samhället. Den könsuppdelade utbildnings- och arbetsmarknaden ger nackdelar för ekonomin, för invånarna, för företagen och skapar ett samhälle som cementerar skillnader mellan könen. En attraktiv utbildning och en attraktiv arbetsmarknad är allt viktigare för framtiden.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Attraktiv skolregion, förskola till högskola ger kunskap, kreativitet, social utveckling
- Attraktiv arbetsmarknad
- Mindre könsuppdelning och ökad mångfald på arbetsmarknaden
- Väl utbildad och kompetent befolkning, hög sysselsättning och låg arbetslöshet

Prioriterade områden

- Resurs- och kvalitetssatsning på skolsystemet över hela Västra Götaland
- Bryt upp traditionella utbildningsval, särskilt könsbundna val
- Öka samverkan mellan utbildning, arbetsliv och samhälle
- Fler som väljer att utbilda sig på högskolenivå och livslångt lärande
- Flexibel arbetsmarknad kombinerad med trygga jobb och hänsyn till det egna livet
- Riktade arbetsmarknadsprogram för utsatta/svaga grupper på arbetsmarknaden
- Ökad konkurrens

Gemensamma program (åtgärder) för:

Utbildning av världsklass. Kommunal och regional samverkan, prioritering och profilering inom hela skolsystemet. Aktivt arbete för specialisering mellan kommuner, region och inom högskolevärlden. Etablera en oberoende kvalitetsgranskning i all undervisning som ger barn-/ungdomar och föräldrar en god information om skolornas och utbildningens kvalitet. Stimulera omfattande internationellt utbyte i skolväsendet. Koppla arbetet till utvecklingen av "Det Västsvenska Universitetet" och kartläggningar av näringslivets och offentliga sektorns behov av kompetens och utveckla en analysmodell i länet för att stärka inriktning och innehåll i utbildningen. Prioritera entreprenörskap.

Kloka utbildningsval. Utveckla ett program för en jämställd skola som förmår bryta könsbundna val från förskolan. Driv det i hela Västra Götaland. Ge barn och ungdomars goda möjligheter att göra egna rationella val under skoltiden. Stimulera ansökan till allmänna bristyrken så som hantverksyrken m.fl. Öka intresset för naturvetenskap i utbildning, särskilt bland kvinnor.

Utbildningen i verkligheten. Upprätta ett gemensamt program som garanterar ökad samverkan mellan utbildning och det omgivande samhället på alla stadier i all utbildning. Utbildning och arbetsliv ska ha täta kontakter och fungerar som kommunicerande kärn. Vidareutveckla satsningar på lärlingar, COOP etc.

Livslångt lärande. Utveckla ett samlat Västsvenskt kompetensutvecklingsprogram baserat på en gemensam idé i Västra Götaland om innebörd och genomförande av livslångt lärande. Stimulera distansutbildning och

utbildningsformer som ger möjlighet till kompetensutveckling med fortsatt arbete på hemorten. Västra Götaland ska bli en ledande region för livslångt lärande där det formella utbildningssystemet, det informella, arbetsmarknadsmyndigheter och företagens kompetensutveckling samverkar fullt ut.

Det goda arbetslivet. Stimulera en stark utveckling av arbetsmarknaden lokalt och regionalt i Västra Götaland genom att gemensamt arbeta för en arbetsmarknad som är mer flexibel och rörlig, ger fler fasta jobb, ger möjligheter för individen att styra arbetet samt alltid lägger beslut och befogenheter på lägsta möjliga nivå. Överför goda exempel mellan företag och organisationer. Ha som mål att slå fast ett antal gemensamma principer för arbetsmarknaden i Västra Götaland. Anta i samband med detta utmaningen från regeringen om att den offentliga sektorn ska vara en bra arbetsgivare.

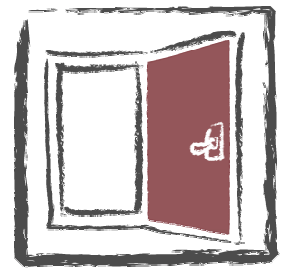
Arbetsmarknadspolitik som leder till jobb. Intensifiera insatserna för och utveckla fler samlade lösningar mellan arbetsmarknadspolitik, företag och organisationer i de delar av politikområdet som riktar sig till *de mest utsatta och svaga grupperna* till "paket" där deltagarna "garanteras" arbete efter genomfört program.

Visualisering

- Utred förutsättningarna att på klokaste sätt underlätta för yngre med barn att studera på högskolor och universitet med föresatsen att hitta egna lösningar som ska genomföras i Västra Götaland. En möjlighet är att ge samma förutsättningar för yngre som har barn som studerar på högskola som för de som är helt föräldralediga efter att ha arbetat. En annan att på olika sätt förbättra möjligheterna för dessa grupper att få en bra förskoleverksamhet med koppling till utbildningen.
- Visa hur kompetensutveckling i yrkeslivet kan stärkas genom att utveckla en fort- och vidareutbildning som erbjuder flexibilitet i genomförandet, valfrihet i omfattning och möjlighet till distansföreläsning. Arbeta med brett genomförande via yrkesteknisk högskola och kvalificerad yrkesutbildning. Pilotarbete finns som Universitet i Karlstad, Högskolan Trollhättan/Uddevalla, FR med flera utarbetat.

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Högre sysselsättningsintensitet än riket i alla befolknings- och åldersgrupper
- Lägre arbetslöshet än riket i alla befolknings- och åldersgrupper
- Västra Götaland ska ha högre andel fasta jobb, högre rörlighet på arbetsmarknaden och lägre ohälsotal än övriga storstadslän
- Högst andel elever i Sverige går ut högstadiet med kompetens för gymnasieintagning
- Övergång på lägst nationell nivå till högskoleutbildning från varje kommun i VG
- Hög intagning av elever från andra län, hög andel kvar efter avslutad utbildning
- Ökad andel elever från andra länder i högskoloutbildningen
- Jämställda val till alla utbildningslinjer 2010
- Minskade obalanser mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft
- Kompetensutveckling för alla motsvarande minst 80 timmar per år
- Tillgänglighet för alla ska alltid inkludera handikappades behov

4. ÖPPENHET MOT OMVÄRLDEN OCH ETNISK MÅNGFALD

Öppenhet mot omvärlden och en positiv syn på mångfald ska präglade Västra Götaland i framtiden. Vår välfärd bygger till stora delar på influenser från andra länder i form av invandring och investeringar. Med hållbarhet som ledstjärna i utvecklingsarbetet gäller öppenheten hela vår omvärld. Många invånare i Västra Götaland lever i utanförskap, ofta i särskilda bostadsområden i storstäder, men också på andra orter. Det offentliga har ett stort ansvar för den utveckling vi nu kan avläsa och ett ansvar att vända situationen. Att den kan vändas är avgörande för framtidens syn på mångfald.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Ökat internationellt utbyte och ökad handel med omvärlden
- Bryt bostadssegregation och flyktingars utanförskap
- Social och ekonomisk sammanhållning

Prioriterade områden

- Stärk de utsatta bostadsområdena i Västra Götaland.
- Stöd möjligheterna för invånarna i utsatta områden att utvecklas
- Attityder på arbetsmarknaden
- Förbättra mottagandet av invandrare/flyktingar
- Ökade flöden av folk och idéer över våra gränser
- Aktivt kulturarbete som visar på värdet av mångfald och ger motbilder
- Bejaka arbetskraftsinvandring

Gemensamma program (åtgärder) för:

Attityder. Utarbeta och inför program för att minska den öppna eller dolda främlingsrädslan hos arbetsgivare. Öka kunskapen om mångfaldens lönsamhet. Ökad mångfald på en arbetsplats leder till kreativitet, utveckling och bättre lönsamhet. Samma slutsats gäller för ökad jämställdhet. Utveckla tester som sätter erfarenhet och kunskaper i centrum och inte frågan om en utländsk utbildning är formellt lika som den svenska. Ett internationellt perspektiv på utbildning ska komma att gälla snabbt i Västra Götaland. Anpassa språkundervisningen för behov i arbetspraktik och i yrkeslivet.

Attraktiva städer. Ta fram ett gemensamt långsiktigt utvecklingsprogram i samverkan mellan det offentliga, företag och det civila samhället med förslag på hur samhällets investeringar och verksamhetsresurser i ökad grad kan prioriteras till de minst attraktiva bostadsområdena. Utbildning, hälso- och sjukvård, kultur, transportinfrastruktur är viktiga områden. Att ge barnen en möjlighet till en bra start i livet från tidig ålder är avgörande. Att underlätta etableringar av företagsamhet väsentligt.

Arbete först. Utveckla ett gemensamt program i Västra Götaland i samverkan mellan företag och organisationer där varje individ som invandrar ges möjligheter till arbete/arbetspraktik, utbildning, lots, fadder. Och det sker i den ordningen. Sätt en snäv tidsgräns (6-8 månader) för hur lång tid ett asylärende får ta innan det ska vara avgjort.

Fler olika händer i vård och omsorg. Intensifiera insatserna för och utveckla fler samlade lösningar mellan arbetsmarknadspolitik, företag och organisationer i de delar av politikområdet som riktar sig till de mest utsatta och svaga grupperna. Samlat program över Västra Götaland där invandrare rekryteras, får prova på, utbildas och

garanteras jobb inom vård/omsorg. Långa som korta utbildningar (se motsvarande generella programförslag inom Utbildning/Arbetsmarknad).

Internationalisering. Utvidga och intensifiera satsningarna på att öka det internationella utbytet inom områden som forskning, utbildning, företagande, turism, kultur. Samla och stärk befintlig verksamhet samt utforma ett utbytesprogram som kan tillämpas i all utbildning, i olika organisationer. Stimulera och vidga gästforskarprogram etc. Stimulera ökad öppenhet också på den reguljära arbetsmarknaden. Genomför en markerad satsning på språkundervisning i all undervisning i Västra Götaland. Fortsätt satsningarna på att stödja export från små- och medelstora företag och på att etablera utländska dito. Använd den mångkulturella kompetensen för ökad export.

Kultur som mot- och omvandlingskraft. Bedriv ett aktivt och brett kulturarbete med syfte att nå en kontinuerlig och bred diskussion kring värdet av mångfald och som ger ständigt nya motbilder till de förhärskande vardagsbilderna i ett brett omvärldsperspektiv.

Visualisering

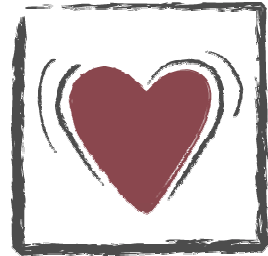
- Etablera en högskola i de nordöstra stadsdelarna i Göteborg

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Mer än 95% av befolkningen ser mångfald som något positivt
- Hög andel flerspråkiga anställda i skola, vård och omsorg
- Högst andel utländska gäster i Sverige
- Utbildning och näringsliv har Sveriges mest aktiva utbyte med omvärlden
- Mindre segregerade bostadsområden än i övriga storstadsområden
- Kvalificerad och specialiserad internationell undervisning i alla regionala centra
- Attraktiv utbildning på högskole- och gymnasienivå i nordöstra delarna av Göteborg
- Lägre arbetslöshet än riket i alla befolknings- och åldersgrupper

Möjliga nationella och internationella prioriteringar

- Verka för en omläggning av handels- och jordbrukspolitiken inom EU
- Drivande för hållbar utveckling i Europa
- Driv frågan om öppenhet för arbetskraftsinvandring

5. AKTIVA INVÅNARE/FOLKHÄLSA

Aktiva invånare är en förutsättning för ett starkt socialt kapital, det utvecklade civila samhället och för all tillväxt och förnyelse. Aktiva invånare är kreativa och viljestarka individer som förverkligar sina idéer i arbetslivet, som anställda eller företagare, och på fritiden. En tillåtande samhällskultur är en förutsättning. Den bejakar och stödjer mångfald är öppen mot omvärlden och andra kulturer. Ett samhälle eller ett arbetsliv som ger ständigt ökade ohälsoproblem är inte effektivt, inte dynamiskt och därigenom inte långsiktigt livskraftigt. Folkhälsa byggs av en hälsosam livsmiljö (inklusive arbetsmiljö), goda levnadsvanor och fungerande hälso- och sjukvård.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Invånare som har och förverkligar idéer i arbete, på fritid som anställd eller företagare
- Ökade möjligheter för invånarna i Västra Götaland att styra över sina liv och sin tid
- Minskad ohälsa och sunda attityder till välfärdssystemen, särskilt bland ungdomen
- Minska skillnaderna i förutsättningar för människor att upprätthålla en god hälsa

Prioriterade områden

- Samverkan i välfärdssystem, insatser som bidrar till brett förtroendet för desamma.
- Stimulera barns aktiviteter och betona utbildningens roll för aktiva invånare och hälsa
- Bedriv ett medvetet arbete för ökad delaktighet, utvecklad demokrati, större trygghet
- Ge goda villkor för ett mångsidigt brett kultur och föreningsliv

Gemensamma program (åtgärder) för att:

Barn i rörelse. Stimulera mångfald i undervisningen. Utveckla en utbildning som tar sin grundfilosofi i hållbar utveckling och entreprenörskap (i betydelsen att alla ska känna att de ges möjligheter att skapa sin egen framtid). Arbeta aktivt för att samtliga barn och ungdomar i för-, grund- och gymnasieskolan har stimulerande fysisk och psykisk aktivitet varje dag under sin utbildning. Koppla aktiviteterna till kontakter med omvärlden och möten utanför skolans väggar (Fokusera inte på gymnastik!). Minska på detta sätt andelen överviktiga barn i grundskolan.

Samlad välfärd. Utveckla ett särskilt program för samverkan inom de välfärdssystem som har beröring till sjukdom, arbetslöshet, etc., driv försök och implementera efterhand lösningar baserade på lokala och regionala förutsättningar. Gör detta i bred samverkan mellan berörda parter. Utgå från studier och värderingar av befintliga försök. Nå samsyn på och samordning av alla resurser med koppling till trygghet i arbetsliv och vid ohälsa. Arbeta aktivt med attityder till samhällets stödsystem i kombination med bättre arbetsmiljö.

Deltagande, delaktighet, trygghet. Samverka brett för att tillsammans utveckla unikt starka förutsättningar för ett aktivt föreningsliv och ett starkt civilt samhälle. Barnens möjligheter prioriteras. Stimulera engagemang i enskilda frågor t.ex. som en bas för en vidare dialog i samhällsfrågor. Arbeta aktivt med att utveckla nya former av direktdemokrati. Samverka för en kulturpolitik som förmår balansera och föra samman bredd och spetsverksamhet för att främja aktivt deltagande. Går det att garantera polis i tjänst och på plats i öppen lokal dygnet runt i varje kommun i Västra Götaland i framtiden?

Levnadsvanor. Agera gemensamt och kraftfullt i Västra Götaland mot prostitution, handel med kvinnor och barn samt våld mot kvinnor och barn. Kraftsamla mot droger och driv ett kontinuerligt och omfattande upplysningsarbete samt konkreta åtgärder för att minska rökningen. Bedriv aktiv kommunikation med ungdomar

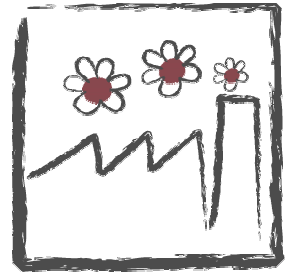
om välfärdssystemens grunder och förutsättningar. Ge möjlighet för alla föräldrar med barn tom 18 månaders att få föräldrautbildning. Upprätta rutiner så att besluts-, arbets- och andra viktiga grupper alltid består av män och kvinnor. Öka kvinnors inflytande i arbetsliv och samhälle. Stimulera bildandet av s.k. "pappagrupper" i kommunerna i Västra Götaland.

Visualisering

- Visa genom försök i kommuner och arbetsmarknadsregioner hur bättre samordning i välfärdssystemen kan uppnås på olika sätt. System som utgår från individens behov och samtidigt är samhällsekonomiskt effektiva. Utvärdera och följ upp för en lärande utvecklingspolitik.
- Ansök om att få genomföra en försöksverksamhet där valet står mellan delad föräldraledighet under barnets första 18 månader alternativt dagens system i Västra Götaland. Koppla kvalificerade samhällsekonomiska uppföljningar till ett sådant försök.
- *Värna, vårda och visa* områden med stora natur- och/eller kulturvärden för att främja friluftsliv, folkhälsa, turism och biologisk mångfald i samverkan med markägare och brukare. Utveckla ett samlat paket för bättre tillgänglighet till naturreservat. Tillgänglighet för alla inklusive handikappade.
- Skapa din egen framtid – Ungdomsprojekt om kreativitet i nära samverkan med skolor och med uppsökande verksamhet etableras i minst 25 av Västra Götalands kommuner/stadsdelar före 2006.

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Sveriges mest breda och aktiva föreningsliv
- Barn och ungdomar finner skolan lika stimulerande och utvecklande år 3, 6, 9, 12.
- Samordnade välfärds och trygghetssystem
- Alla barn har tillgång till att själva skapa och att uppleva kultur i många former ofta
- Alla barn är engagerade i någon form av verksamhet.
- Lägst andel överviktiga barn och ungdomar i Sverige
- Lägst andel rökare i Sverige
- Invånarna i Västra Götaland känner trygghet i vardagen

6. MILJÖEFFEKTIV REGION

En miljöeffektiv region är en föregångare och ett föredöme och har system för produktion av varor och tjänster, och varor och tjänster, som lämnar mindre spår i miljön än vad motsvarande verksamheter gör i andra regioner i Sverige och i Europa. En miljöeffektiv region har transport- och energisystem med relativt sett låg påverkan på miljön, snåla kretslopp och varor som produceras innehåller inte farliga kemikalier.

Möjlig målsättning (inriktningsmål)

- Låg miljöpåverkan i förhållande till varor och tjänster som produceras i Västra Götaland

Prioriterade områden

- Minska oljeberoendet
- Snåla kretslopp
- Begränsa farliga kemikalier i de varor som produceras
- En långsiktig samhälls- och stadsplanering

Gemensamma program (åtgärder) för:

Nästa generations transport- och energisystem. Förbereda och påskynda Västra Götaland för omställning till ny teknik, inklusive bränsleceller. Utveckla och testa system för nästa generations fordonspark och kommunikationssystem. Utveckla och testa system för uppvärmning. Intensifiera insatserna för att gå över till mer biomassa för energi och i industrin.

Miljöeffektiva företag och organisationer. Stimulera miljöeffektiv produktion i företag och organisationer – resurssnål i ett livscykelperspektiv. Definiera, utveckla och stöd regionala nätverk av företag och andra aktörer som arbetar med miljödriven produktion ("föregångare i miljökluster"). Stimulera så att kunskap, design, produktutveckling, produktionen sker med hållbar utgångspunkt. Stimulera effektiv energianvändning i företag och hushåll. Underlätta för fler resenärer att utnyttja kollektivtrafik, öka samordningen av trafikslagen. Led utvecklingen av miljöanpassade varor.

Samhällsplanering med människan i centrum. Utveckla en långsiktig samhälls- och stadsplanering från kommunal nivå som riktar in sig på att bygga samman dagens splittrade städer och byar igen. En stadsbyggnad som premierar "stadsbyggande", generationsboende och aktivitet. Verka för att på sikt utveckla alla områden till "multifunktionella" områden. Motverka uppkomsten av nya områden för enbart boende, enbart handel etc. Utgå från behovet av att premiera "stadsbyggande" och samtidigt klara en god servicenivå på länets lokala arbetsmarknadsregioner. Arbeta aktivt med att utveckla idéer och principer för arbetet i samverkan mellan regional och lokal nivå. Planera så att människor har tillgång till naturområden i samverkan med markägare och brukare. Stärk kopplingarna mellan stad/land.

Bättre beslutsunderlag. Etablera och stöd tvärvetenskapliga program för utveckling av livscykelräkningar (analyser) samt praktisk tillämpning av dessa i det lokala och regionala utvecklingsarbetet och i näringslivet.

Visualiseringsprojekt

- Visa hur vi, inom ramen för befintlig infrastruktur, genom användning av syntetbränslen, kan eliminera oljeberoendet och koldioxidutsläppen från fordonsflottan.

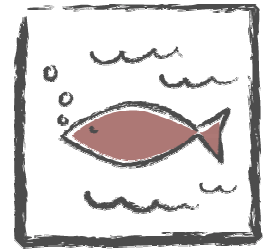
- *Grön Kemi i Västra Götaland* – Utveckla ett samlat program och än mer koncentrerad satsning på kommunal och regional nivå, i företag och organisationer på insatser av typ miljöanpassade däck, säkra stryktips, ren smörja, mindre gift på drift, kemikaliesvepet etc.
- Anordna internationell BO-mässa över regionen med intelligenta och designade hus
- Utveckla flexibla bilpoolsprojekt vid arbetsplatser och större bostadsområden i samverkan med kollektivtrafik och taxi
- Visa på en samlad lösning för hantering av miljöfarligt avfall i Västra Götaland.

Försök till precisering/sammanfattning av viktiga målsättningar:

- Relativt sett låg miljöpåverkan (i ett livscykelperspektiv) i förhållande till omvärlden i produktion av och genom de varor som produceras i våra dominerande näringar som transportmedel, livsmedel, läkemedel, etc.
- Relativt sett låg och minskande miljöpåverkan i förhållande till vår befolkning och regionens storlek då det gäller boende och transporter.
- Ett internationellt konkurrenskraftigt miljökluster och innovationssystem för detta etablerat 2005
- Föregångare då det gäller att minska och ta bort farliga kemikalier i produkter
- Aktivt arbete med att utveckla attraktiva livsmiljöer för alla invånare

Möjliga frågor att driva nationellt och internationellt

- I nationella och internationella sammanhang verka för en proaktiv, långtgående och kostnadseffektiv klimatpolitik. På motsvarande sätt ta ställning i andra centrala miljöfrågor där verktyg och lösningar i huvudsak finns på nationell och internationell nivå.
- Verka för och erbjud deltagande av Västra Götalands samlade miljökunskap inom företagande, forskning, utbildning etc. i internationella sammanhang.

7. FÖRNYBARA SYSTEM

När människors hälsa, ekosystem eller biologisk mångfald hotas på allvar och vi lokalt/regional har möjlighet att påverka situationen räcker det inte att vi är effektiva eller föredömen. Försiktighetsprincipen måste gälla. Vi måste ta ett än mer direkt ansvar och åtgärda problemen på lokal och regional nivå. Vi behöver förnybara system – system som fungerar helt i samklang med sin omgivning. Aktuella frågor handlar om att hävda den biologiska mångfalden, partiklar i luft, övergödning, vårt ansvar för vissa hotade arter, slam och avfall. På lång sikt är den stora utmaningen, och den enda vägen att klara de ambitiösa miljömålen, att alla system blir förnybara.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Utveckla samhällssystem som fungerar i samklang med omgivningen – förnybara system
- Stoppa påverkan på miljön inom områden där förnybara system eller människors hälsa allvarligt hotas

Prioriterade områden

- Utveckla de areella näringarnas roll i övergången mot förnybara system
- Slå vakt om den biologiska mångfalden samt ta artansvar inom områden där våra tillgångar är unika
- Bevara luftkvalitet och ta bort skadligt buller
- Värna vattenkvalitet och vattentillgång
- Arbeta med substitut till användandet av särskilt knappa ändliga resurser

Gemensamma program (åtgärder) för:

Bruka skog, mark, sjöar och hav på ett hållbart sätt. Medverka till att utveckla och genomför en gemensam strategi som gör det möjligt för jord-, skogsbruk och fiskesektorn att bruka mark och vatten på ett hållbart sätt. Agera med öppenhet för olika angreppssätt och utveckla metoder som klarar krav på konkurrenskraft och kostnadseffektiv, rationell produktion i systemen. Stimulera ökad leveranssäkerhet, kvalitet och höjda volymer av energi, livsmedel etc., som produceras enligt principen om förnybara system. Utnyttja analyser av systemen i ett livscykelperspektiv.

Friskt vatten. Säkerställ vatten som nödvändighet och säker resurs. Minska övergödning från trafik, hushåll, industri, jordbruk etc. för att säkerställa ekosystemen men också vattenkvalitet och tillgång. Avrinningen till och från Vänerne och kvalitet och säkerhet i vattentillgång i Göta Älv är särskilt betydelsefull. Det gäller såväl för dess funktion som sötvattensreservoarer med en tredjedel av Sveriges sötvatten samt för dess stora påverkan på vattenkvalitet och system i Västerhavet. Arbeta aktivt med att implementera EG:s ramdirektiv för vatten.

Hälsosam luft. Utveckla ett gemensamt program samt driv förändringsarbete för att stimulera nya lösningar i samtliga fall där luftkvalitet eller buller hotar människors fysiska och psykiska hälsa. Arbeta gemensamt med korta frister för förändring etc. Skapa tysta områden.

Våra arter. Identifiera de arter som är hotade och där i vi i Västra Götaland ska ta artansvar. Upprätta ett program där vi gemensamt slår fast hur vi ska klara dessa arter.

Byt ut. Utveckla ett substitutionsprogram, i forskningsmiljö och i nära samverkan med näringslivet, med stöd från politiken, som driver frågan om möjligheter och alternativ för att byta ut produkter/komponenter baserade på särskilt knappa ändliga resurser.

Visualisering

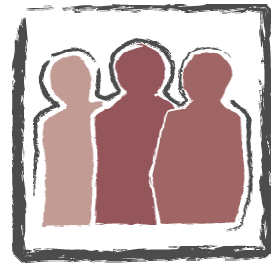
- Visa hur ett kostnadseffektivt jord- och skogsbruk, fiske som klarar stränga krav på hållbarhet kan utvecklas med hjälp av modern teknik, systemanalyser och genom att det omgivande samhället stöder utvecklingen av lokal/regional produktion och bidrar till att skapa marknader. Vidareutveckla och samverka kring jordbrukets projekt "Greppa näringen" och "Den gröna cellen" i arbetet. Utveckla forskningsprojekt kring bioteknikens roll för att minska användningen av ändliga resurser, att nå förnybara system och att utveckla nya högteknologiskt intressanta metoder eller produkter.
- Utveckla och driv egna program för köp av förvaltningstjänster för biologisk mångfald inom jord-/skogsbruk och fiske.

Försök till precisering/sammanfattning av viktiga målsättningar:

- Medverka till en minskning av kväveläcket från jordbruket vilken som lägst är i linje med de nationella miljömålen om minus 20 % på tio år.
- Åtgärdsprogram för de arter vi ansvarar för i Västra Götaland 2005.
- Gränsvärden för hälsofarliga ämnen i luft överskrids ingenstans där människor vistas
- Gränsvärden buller får endast i enstaka undantagsfall överskridas.
- Utfasning av särskilt farliga ämnen sker enligt miljömål 2003-2015.

Nationellt och internationellt

- Driv frågan om alla regioners artansvar i internationella sammanhang
- Medverka aktivt till en ny fiske, jordbruks- och skogsolitik som genomgående premierar förnybara system

8. SAMORDNING, MOBILISERING, KOMMUNIKATION

En förutsättning för ett framgångsrikt arbete för en hållbar framtid är samordning, mobilisering och kommunikation. Allt fler initiativ från organisationer och företag ser den egna verksamheten också från sociala och miljömässiga aspekter. Invånarna måste ges de starkaste förutsättningar att bli engagerade och medvetna konsumenterna. En utbildning med hållbarhet som värdegrund behövs.

Möjliga målsättningar (inriktningsmål)

- Bidra till unikt starka förutsättningar för företag, organisationer och individer att påverka utvecklingen i hållbar riktning
- Samlat agerande för hållbar tillväxt i Västra Götaland från lokal och regional nivå samt från företag och organisationer i Västra Götaland
- Samhällssektorer med en medveten syn på och som genomför insatser för att deras verksamhet ska bedrivas på ett hållbart sätt
- Teknikutveckling som en positiv kraft för utveckling av ekonomi, sociala förhållanden och miljö

Prioriterade områden

- Utbildning – från förskola till högskola
- Engagerade och medvetna invånare – som konsumenterna, i demokratin och i livsstilar
- Företag och organisationer som ges möjligheter att gå före
- Ledarskap för hållbar utveckling
- Sektorsprogram för hållbarhet
- Samling och fokus i utvecklingsarbetet med hållbar utveckling som mål

Gemensamma program (åtgärder) för:

Hållbara företag och organisationer. Stimulera och visa att det lönar sig för företag och organisationer att tänka "hållbar utveckling/tillväxt". Använd styr- och redovisningssystem i företag och organisationer som tydliggör utfall på människa/ort, miljö och ekonomi. Uppmärksamma föregångare i hållbarhetsarbete från ett livscykelperspektiv. Driv coachprogram KLIMP (Klimatinvesteringsprogram).

Stärkta medborgare. Utveckla och driv ett medvetet arbete för att göra det lättare för medborgarna som konsumenterna eller i andra roller att göra kloka hållbara val i sin vardag. Basera arbetet på ett tvärvetenskapligt livscykelperspektiv. Integrera globala frågor i de rekommendationer som ges. Rekommendationer kan ges till konsumenterna, företag och organisationer. Utveckla, marknadsföra system för miljömärkning av fisk och skaldjur med Västsvenskt perspektiv. Samverka med nationella och internationella organisationer.

Forum för hållbar utveckling i Västsverige. Inrätta ett gemensamt fristående institut (motsvarande) med ansvar för att studera hållbar utveckling i företag och organisationer på tvärvetenskaplig grund med ett globalt perspektiv. Länka detta till befintliga institut och initiativ över världen. En viktig "egen" uppgift kan bli att studera, utveckla och etablera tillvägagångssätt som underlättar för olika sektorer att agera hållbart. Livscykelanalyser bör få en framträdande plats liksom frågan om hur ny teknik inom biologi, informations- och kommunikationsteknologi och materialteknik kan bli en positiv kraft för en hållbar samhällsutveckling i Västra Götaland. Forum bör rapportera till någon form av "honorär" som en gång per år leder en diskussion av utvecklingen i Västsverige med koppling till egna och andras forskningsresultat.

Ledarskap och utbildning för en hållbar framtid. Studera, utveckla och etablera utbildningsprogram från förskola till högskola med hållbar utveckling – en utveckling av människa, miljö och ekonomi, för mänskliga behov - som värdegrund. Ge studieförbunden resurser och ansvar för att föra ut frågorna brett i regionen. Ta fram och genomföra särskilda utbildningsprogram för förtroendevalda och offentliga tjänstemän. Driv arbetet med att utveckla former för ledarskap för hållbar utveckling. Utveckla mötesplatser för möten och dialog kring hållbarhetsfrågor. Koppla genomförande till övriga förslag i programmet och de naturliga arenor som bildas i utbildning, i visionsarbete, etc.

Framtidsdebatt Västsverige. Samla, samordna, stimulera och utveckla ytterligare forskning kring Västsverige. Driv arbetet med bas i nuvarande verksamheter. Ta gemensamt och brett fram ett samlat uppdrag för ett än mer långsiktigt utrednings-/forskningsprogram kring Västsverige. Initiera och driv en kontinuerlig debatt kring vision Västsverige på lång sikt – en vision där frågan om hur vi kommer att leva, kan utveckla oss, arbeta, bo, röra oss etc står i centrum. En vision som blir en aktiv del i arbetet med att finna nya vägar i det gemensamma regionala utvecklingsarbetet.

Utvecklingsråd – Västra Götaland. Analysera möjligheterna och intensifiera ansträngningarna att hitta former för att driva utvecklingsarbetet gemensamt och med starkt fokus på att klara de stora utmaningarna för en hållbar framtid. I samband med detta utröna om det är möjligt att aktivt, gemensamt driva ca 10 åskådningsprojekt i föreliggande idéunderlag som ett "visualiseringspaket" för vad ett utvecklingsarbete med hållbarhet som värdegrund kan innebära i Västsverige.

Åskådningsprojekt

- Alla större företag och organisationer i Västra Götaland redovisar sin verksamhets utfall i förhållande till människor, miljö och ekonomi (t.ex. inom Global Reporting Initiative, Global Responsibility).
- Ta fram och etablera idén om en region för barnen i en eller flera försökskommuner. Kommuner som har intresse av och vill prova att konkretisera barnperspektivet fullt ut i all sin verksamhet ska kunna räkna med att göra det i en bred samverkan med övriga aktörer privata, offentliga och från olika organisationer.
- Ta fram och etablera ett utbildningsprogram från förskola till högskola i en försökskommun med hållbar utveckling – en utveckling av människa, miljö och ekonomi, för mänskliga behov – som värdegrund

Försök till precisering av några centrala målsättningar:

- Engagerade och medvetna invånare – som konsumenter, i demokratin och i livsstilar
- Företag och organisationer som går före i utvecklingen mot ett hållbart samhälle
- Starkt ledarskap, unika kunskaper tillämpas för hållbar utveckling i Västra Götaland
- Sektorsprogram för hållbarhet i dominerande sektorerna i Västra Götaland före 2006
- Aktiv och långsiktig folkbildning för hållbar utveckling

3. Synergier/konflikter mellan utmaningar/program

De idéer som presenteras i detta underlag utgår från ett antal utmaningar i den sociala dimensionen, den ekonomiska och i miljödimensionen. Vår grundsyn är att vi, om vi klarar att göra rätt saker i ekonomin, i miljö och i den sociala dimensionen, kommer att göra de viktigaste sakerna i ett helhetsperspektiv.

Slutsatsen bygger på två principer. För det första måste var och en av dessa dimensioner/system vara i balans för att helheten ska kunna vara hållbar. Var och en av dimensionerna ges därmed samma värde. För det andra antar vi att den ständiga påverkan som sker mellan ekonomin och miljön, miljö och människa, etc. gör att vi kommer att ha identifierat de viktigaste frågorna också i ett samlat perspektiv.

Med detta angreppssätt återstår en viktig fråga att diskutera. I vilken mån leder ett genomförande av de programförslag som förs fram till en utveckling där de olika insatserna förstärker varandra (*synergieffekter*) alternativt till *konflikter* mellan de grundläggande målen inom de olika dimensionerna. Den arbetsgrupp som tagit fram programmet (se bilaga 2) har gjort en genomgång av denna fråga vilken visar att det finns stora möjligheter att de olika delarna av strategin förstärker varandra då programmet genomförs. Konfliktpunkterna bedöms vara relativt få och inte särskilt starka.

Figur 1 Samlad bedömning av synergieffekter och konflikter i förslag till Strategiskt program

	En gemensam Region	Eget ekonomiskt Nyskapande	Utbildning/ Arbetsmarknad	Öppenhet och mångfald	Aktiva invånare Folkhälsa	Miljöeffektiv Region	Förnybara system
En gemensam Region		++	++	-		-	
Eget ekonomiskt Nyskapande	++		+++	+	++	+	+
Utbildning/ Arbetsmarknad	+	++		++	+++		
Öppenhet och Mångfald	+	+	++		++		
Aktiva invånare/ Folkhälsa		++	+++	+		+	
Miljöeffektiv Region		++	+				+++
Förnybara System	-	++	+			++	

Källa: Arbetsgruppen för ett Strategiskt program för hållbar tillväxt. Sammanvägning av individuella bedömningar på en skala från +++ över 0 till ---. Lundsbrunn 30/10 2002.

Anm: Figuren ska läsas från vänster till höger. Den första raden visar således vilken inverkan prioriterade områden och program inom temat En gemensam region förväntas ha på Eget ekonomiskt nyskapande etc.

Insatser inom utbildning/arbetsmarknad och eget ekonomiskt nyskapande förväntas ge de starkaste och bredaste synergieffekterna och är därmed särskilt väsentliga för övriga delar av programmet. Slutsatsen gäller i nästan lika hög grad de prioriterade områden och program som föreslagits inom aktiva invånare/folkhälsa samt öppenhet och mångfald. Att arbetet för att utveckla en miljöeffektiv region kan leda till bättre förutsättningar för eget nyskapande och en starkare arbetsmarknad finns det också stor samstämmighet om. Överhuvudtaget bedöms övriga teman/utmaningar generellt vara viktiga för de två teman/utmaningar som i sin tur ger de starkaste effekterna i övriga delar av förslaget. Synergierna mellan de olika insatserna inom miljödimensionen bedöms som starka.

En väntad lärdom är att arbetet med att få till en gemensam region med större tillgänglighet för alla behöver utformas på ett sådant sätt att konflikter inte uppstår med den öppenhet och mångfald som är nödvändig och likaså på ett sätt som inte hotar arbetet för att Västra Götaland ska vara en miljöeffektiv region. Att utveckla mångfald och styrkor baserade på de skilda specialiteter som finns i olika delar av regionen, att utnyttja informations- och kommunikationsteknologi samt att utveckla en spårbunden trafik och en kollektivtrafik som

klaras persontransporter på längre avstånd, är också en central del av denna politik i dag, och ett komplement till nödvändiga väginvesteringar.

Oavsett dessa positiva slutsatser är det uppenbart att stor kraft ska behövas läggas på insatser inom området *Sektorssamordning, mobilisering och kommunikation*. Hit har merparten av de verktyg som invånare, företag och organisationer samt det politiska systemet behöver för att driva utvecklingsfrågorna i hållbar riktning samlats. De utgör därmed en helt avgörande förutsättning för genomförande av detta förslag till program.

4. Samverkan med sektorer och nationell nivå

Detta underlag med idéer för Tillväxtprogram 2004-2007 och regional utvecklingsstrategi (RUS) bygger på utmaningar i den ekonomiska dimensionen, i miljödimensionen och i den sociala dimensionen. Merparten av vardagens politik och av förändringsarbetet formuleras i praktik och av tradition i Sverige i relativt smala och självständiga sektorer. Det svenska samhället är också i huvudsak organiserat från dessa sektors intressen från nationell till lokal nivå.

För att koppla idéerna i detta underlag till den sektorsinriktade politiken diskuteras här några förändringsbehov inom olika sektorer/politikområden, tillsammans med förslag på betydelsefulla insatser att genomföra i samverkan mellan lokal/regional och nationell nivå. Det finns goda skäl och starka förutsättningar att driva dessa frågor tillsammans.

Ett stort antal förslag berör *utbildningsområdet*. Utbildning är nyckeln för människors utveckling och för Västra Götalands framtida konkurrenskraft. Programförslaget innehåller flera förslag på hur utbildning och utbildningssystemet kan göras mer attraktivt och samtidigt stärka utvecklingsmöjligheterna för invånare och företag i Västra Götaland. De mer omfattande förslagen berör: Utbildning och fortbildning som alltid har nära kontakter med omvärlden och som bejakar kreativitet, företagsamhet, entreprenörskap. Ökad kvalitet och ett större utbud genom ökad samverkan och mer samordning av utbildningsverksamheten lokalt och regionalt. Bättre möjligheter att utveckla starka specialiseringar inom FoU och utbildning, med grund i regionala styrkeområden. Hållbar utveckling som värdegrund för utbildning från tidiga åldrar samt gemensamma satsningar för att bryta den enkönade utbildnings- och arbetsmarknaden. För att lyckas krävs undantagslöst såväl förståelse som ett starkt stöd från den nationella nivån.

Jämställdhetspolitiken har höga mål men få egna resurser. Samtidigt med det egna handlandet i vardagen krävs ett omfattande stöd från nationell nivå för att stimulera en utveckling där vi bryter de könsbestämda utbildnings- och yrkesvalen från förskoleåldern genom utbildningssystemet om vi ska ha möjlighet att nå våra högt satta mål.

Arbetsmarknadspolitiken handlar i första hand om behov av att se långsiktigt och mer samhällsekonomiskt på de olika insatser som görs. Det ställer stora krav på möjligheter till flexibilitet när insatser ska göras. Det har också ett direkt samband med frågan om bättre samordning av de olika delarna av trygghetssystemen vid sjukdom och arbetslöshet. Arbetsmarknadspolitiken måste också ha möjlighet att ta integrationsproblemen på största allvar bl.a. genom att bekosta mycket långtgående insatser i de grupper som utsatts för passivisering i Sverige. Arbetsmarknadspolitiken och trygghetssystemen skulle med bas i en mild nationell målstyrning må väl av att utformas helt från lokal och regional nivå. Västra Götaland är ett mycket lämpligt försöksområde när det gäller samordning av trygghetssystemen vid sjukdom och arbetslöshet.

Idén om att utveckla ett mer *flexibelt arbetsliv* där arbetstagare ges ökad trygghet och möjlighet att styra sin vardag samtidigt som arbetsgivarna kan nå ökad flexibilitet och produktivitet framstår i många stycken som avgörande för vår framtid. Vi måste finna vägar att bryta stress och ohälsa samtidigt som vi förmår använda våra kunskaper i produktion av varor och tjänster som är minst lika effektiv som omvärldens. Ett nationellt stöd för att prova nya lösningar i dessa frågor i Västra Götaland behövs om det ska vara möjligt att nå framgång.

Inom *näringspolitiken* är det tydligt att ett aktivt arbete för innovationssystem och kluster regionalt kan stärkas betydligt genom mer långsiktiga satsningar där Vinnova och andra aktörer i samverkan driver ett samlat programarbete för dynamiska innovationssystem i Västra Götaland. En startpunkt finns i pågående samverkansinitiativ som dock i huvudsak tar sin utgångspunkt i särskilda sektorer, branscher eller system och inte i de samlade regionala förutsättningarna. En särskild försöksverksamhet med omvända principer borde utgöra ett lämpligt systemtest också för *forskningspolitiken*.

De *nationella miljömålen* utgör en självklar grund för detta arbete. De regionala miljömålen är en nedbrytning av dessa, och görs under ledning av Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen. Vägarna att nå miljömålen bestäms i hög grad från den regionala situationen och de verktyg som finns tillgängliga för arbetet lokalt/regionalt. Samverkan är viktig för att finna de optimala lösningarna. De nationella initiativ och resurser som ställs till förfogande för detta arbete inom olika områden borde i högre grad kunna hanteras från den lokala/regionala nivån, där det också är möjligt att utveckla samlade idéer om vad som är möjligt att åstadkomma. All erfarenhet av miljöarbete talar för att frågorna bör ses i ett större perspektiv och att resurser bör sättas in där de ger störst effekt för varje krona, för miljöns skull.

Västsveriges *jord och skogsbruk* ligger i framkant då det gäller ansträngningarna att bruka marken på ett hållbart sätt. De planerade och fortsatta satsningarna är offensiva och behöver ett starkt stöd från partnerskapet i vår region men också av nationella myndigheter och verk.

Vi ser också stora möjligheter att i samverkan mellan olika myndigheter, företag och organisationer utveckla en betydligt starkare generell *integrationspolitik* i Västra Götaland. Attitydproblemen ska tas på fullt allvar och motverkas. Principerna för mottagandet behöver förändras och kan förändras om det sker i samverkan mellan en rad aktörer på regional nivå, med nationellt stöd.

Inom *transportpolitiken* förefaller det nu vara betydande risk att utlovade storsatsningar från regering och riksdag i själva verket inte blir verklighet. För utvecklingen i Västra Götaland är det en helt oacceptabel lösning. Eftersläpningen i investeringarna är stora och betydande delar av det svenska välståndet står på spel om inte en modern infrastruktur utvecklas inom den närmaste tiden. De återkommande högtidstalen om att produktionen i Stockholmsregionen är så unik att den inte kan göras någon annanstans i Sverige än i Stockholm, gäller i än högre grad för Västsverige. Här sker merparten av det kunskapsintensiva arbetet i Sverige med en unik uppsättning produktionsfaktorer och med bas i en mer än hundraårig tradition och under infrastrukturella förutsättningar som allt mer bestämt riskerar vår relativa konkurrenskraft. En särskild kraftsamling för att klara ut behoven av modern infrastruktur i paritet med den som långsiktigt skett och beslutats i Skåne och Stockholm behöver tas fram i samverkan mellan nationen och den lokala och regionala nivån.

Den fördjupade samverkan mellan den nationella och lokala/regionala nivån som utvecklats inom *kulturområdet* under senare år kan i stora drag ses som ett föredöme för den sektorsinriktade politiken. Principen om att låta den lokala/regionala situationen påverka inriktning av men också mål för den nationella politiken och att göra detta i

aktiva samtal ligger helt i linje med vad regering och riksdag beslutat för den regionala utvecklingspolitiken och bör utvecklas ytterligare.

Det finns också ett stort behov av en *ökad anpassning av sektorspolitik och nationell politik till regionala förhållanden*. Den mix av insatser som blir följden av de nationella besluten är inte anpassad till situationen i Västra Götaland. Det enklaste exemplet, där vägen i Dalsland aldrig kunde förbättras trots att motsvarande summa pengar spenderades år efter år på vad man i landskapet insåg var mindre önskade insatser, är bara extra tydligt. Med anledning av detta finns det behov av att utveckla en dialog om hur en andel av de budgeterade insatserna för Västra Götaland på utbildnings- och arbetsmarknadsområdet kan göras helt fria för prioritering inom Västra Götaland och med utgångspunkt i det samlade arbetet för en hållbar framtid.

5. Genomförandefrågor

Detta material tas fram inom ramen för det ansvar Västra Götalandsregionen har för det regionala utvecklingsarbetet i Västra Götalands län. Ansvaret som utgör den s.k. försöksverksamheten inkluderar prioritering och fördelning av de statliga resurserna inom den regionala utvecklingspolitiken, infrastrukturplanering mm.

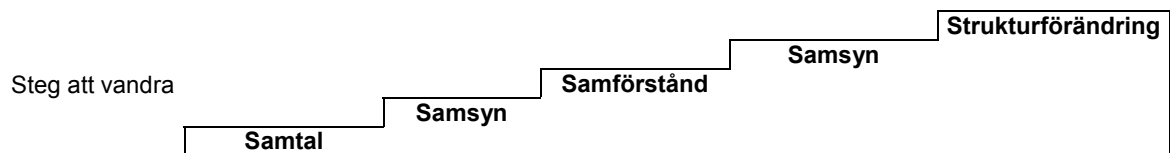
Kraften och legitimiteten i arbetet bestäms samtidigt i allt väsentligt av hur väl partnerskapet i Västra Götaland förmår samverka och driva utvecklingsfrågor gemensamt. Det gäller såväl den inriktning man väljer att ge de särskilda regionala utvecklingsmedlen, de prioriteringar man kan göra tillsammans för att lösa viktiga utvecklingsfrågor samt den påverkan man kan ha på den nationella politiken och på de statliga sektorsmyndigheterna prioriteringar och inriktning av arbetet lokalt och regionalt.

Partnerskapet har, via den arbetsgrupp Utvecklingsgrupp Västra Götaland utsett, stått i centrum för arbetet med att ta fram detta förslag till program. Stora ansträngningar har gjorts för att skapa förändringsberedskap, öppna fler handlingsalternativ och visa på möjliga gemensamma värden och möjligheten att skapa fler och starkare allianser. Vi menar att arbetet medfört ökad professionalism, bättre framförhållning och en ökad respekt för andras uppfattningar. Den gemensamma värdegrund vi utvecklat med bas i hållbar utveckling är förutsättningen för detta.

Det idéunderlag som överlämnas här försöker också ge svar på frågan om vad som bör göras. Samförståndet bland de som deltagit i arbetet är stort. Kvarvarande frågorna handlar bl.a. om att precisera vad som bör göras och i vilka sammanhang samt att diskutera hur det ska göras och av vilka. Om dessa frågor kan lösas på ett bra sätt finns det stora möjligheter att nå ett utvecklingsarbete som leder till verkligt strukturella förändringar inom olika områden och i samhället totalt. Förslagen kan implementeras, fysiska och immateriella investeringar kan påverkas och egen utvecklingskraft och omställningsförmåga kan uppnås. Fortsatta samtal är en förutsättning för att vi ska nå dit.

Resonemanget kan illustreras med en bild av den s.k. samverkanstrappan, vars steg översiktligt beskrivits ovan i texten. Att vandra i denna trappa tillsammans är en första förutsättning för att få till ett förändringsarbete med kraft då flera parter är inblandade. Modellen är framtagen i samband med omställningsarbetet i Söderhamn under 1990-talet.

Figur 2 Samverkanstrappan

Bidrar till att skapa:	Beredskap/ Framförhållning	Alternativ/ Respekt för andra	Allianser/ Ömsesidig nytta	Genomförande/ Integration, Uthållighet	Utvecklingskraft, Omställning/ Investeringar
------------------------	-------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------	--	--

Källa: Bearbetning av Samverkansspiralen i SOU1999:89, s88 ff. Eriksson, Arne.

Det är avsevärda resurser som kan påverkas också vid sidan av de vi hanterar tillsammans i Västra Götaland. Bara från den statliga sidan omfattar det s.k. utvecklingskapitalet, de delar i den statliga budgeten som primärt rör utvecklingsfrågor, ca 80 miljarder kronor. För Västra Götaland handlar det om att i ökad utsträckning påverka inriktning och principer för satsningar på mer än 10 miljarder kronor per år. Den mera direkta tillväxtpolitiken har tidigare definierats som ett tillväxtkapital på ca 20 miljarder kronor. Västra Götalands andel av dessa statliga resurser ligger mellan 2 och 3 miljarder kronor per år.

Enligt direktiven för arbetet var målet att ta fram ett gemensamt program för hållbar tillväxt att genomföras under ledning av en grupp som representerar ett brett engagerat partnerskap inklusive företrädare för stat, kommuner, näringsliv, högskolor/universitet och andra organisationer. Genom det samförstånd som utvecklats under arbetet med detta förslag finns förutsättningar att gå vidare i denna riktning.

6. Idéer om indikatorer för utfallsanalys

Förslag på områden att mäta samt några indikatorer inom de olika områdena för att studera hur verkligheten utvecklas. Utgångspunkten har tagits i tidigare arbete och detta exempel behöver utvecklas betydligt i den fortsatta processen.

Figur 3 Exempel på målsättningar i en utfallsanalys för hållbar utveckling

Område	Exempel på målsättningar inom respektive område
<i>Ekonomiska indikatorer</i>	
1. Ekonomisk utveckling	Köpkraftsjusterad BRP/invånare utvecklas starkt i Europa och på minst OECD-nivå Summerad lönesumma/Invånare utvecklas i takt med BNP
2. Innovationssystem	Utveckling av nyskapande i produktion baserat på regionala/lokala kunskaper Andel av verkligt betydelsefull produktion som sker i regionen
3. Företagsutveckling	Dynamisk utveckling av företagsstrukturen/omvandlingstakt i toppklass i EU
4. Produktivitet	Arbetsproduktiviteten utvecklas starkt i Europa och på minst OECD-nivå
5. Finanser	25 % av de industriella investeringarna i Sverige Nettoskuld till utlandet/BRP <xx%, Soliditet >x% i den offentliga sektorn
6. Infrastruktur	Sex lokala arbetsmarknader för män och kvinnor i Västra Götaland 2015 En gemensam arbetsmarknad för de högst utbildade i Västsverige 2008
<i>Sociala indikatorer</i>	
1. Arbetsliv	Ungdomsarbetslöshet <5%, Arbetslöshet 25-64 år <3%, Deltagande i arbetslivet 85% i åldern 25-59 år, x % 60-67 år
2. Utbildning	Stigande utbildningsnivåer i varje tioårsklass över tiden Kompetensutveckling för alla motsvarande minst 80 timmar varje år Tillgänglighet till kvalificerad utbildning och kompetensutveckling inom 1h för alla
3. Hälsa	Ohälsotal <XX dagar per person i alla regiondelar Likvärdig och tillgänglig vård för alla. Tillgänglighet i valda grupper <xx dagar
4. Inkomster	Stigande disponibel inkomst för alla hushållstyper <50.000 invånare som får socialbidrag varje år i Västra Götaland, 2007
5. Delaktighet	Valdeltagande 85 procent i val till Regionen 2006 Färre än 800 rån och 6.000 misshandlade år 2010 (åter till 1988 års värden) Representativa politiska styrelser efter valet 2006 avseende kön och utländsk bakgrund 80 procent av anmälda brott klaras upp
6. Företagsamhet	Minst en av tio i befolkningen har kreativa yrken som forskare, författare, artist etc 2010 75 % av befolkningen är aktiva på fritiden 2010 75 % av invånarna säger sig aktivt ha valt sitt arbete 2008 80 % menar att livet består av meningsfulla och utvecklande aktiviteter/sysselsättning
<i>Miljöindikatorer</i>	
1. Klimat	Minskat oljeberoende. Minst påverkande lastbils- och bilpark Sverige 2010, Europa 2015 Låg energianvändning per person och sektor i dominerande näringar Lägst utsläpp av växthusgaser i dominerande näringar, jämfört med Sverige och Europa
2. Biologisk mångfald	Hotade arter där VG bör ta artansvar ges förutsättningar fortleva i livsdugliga bestånd Ytterligare 80.000 ha skog skyddad genom reservat, avtal och frivilligt senast 2010
3. Ekosystem	Planer och hållbara principer för allt brukande av mark, sjöar och hav före 2005 Återvunnet ekosystem i havet och uthålligt fiske
4. Luft	Låg energianvändning per person och sektor i dominerande näringar Halt av marknära ozon i luft under gränsvärden Halt av bensen under gränsvärden Buller under gränsvärden
5. Mark	Grön plan för all skogsmark och 50% av produktiv skogsmark FSC eller motsv 2010 20% "ekologisk" jordbruksmark, 10% av mjölkkor, nöt, lamm i ekologisk prod. 2005
6. Vatten	Minskad anv. i m ³ /1000-tals ECU. Rening av använt vatten. Stadig grundvattennivå

Också i utfallsanalysen behöver mål sättas för den **inomregionala utvecklingen**, för **jämställdhet** och **integration**. En möjlig lösning är att dessa mål kopplas direkt till ovanstående variabler. För de inomregionala skillnaderna bör målet vara att utvecklingen går i riktning mot målen i alla lokala arbetsmarknader och på längre sikt i Fyrbodalen, Göteborgsregionen, Sjuhärads och Skaraborg, på samtliga tillämpliga indikatorer. För jämställdhet kan målet formuleras som att inga systematiska och bestående skillnader mellan könen bör förekomma på de sociala indikatorerna. För integrationsfrågorna kan ett mål som byggs upp på motsvarande sätt diskuteras. Detsamma gäller handikappfrågor. **Ungdomars situation** behöver alltid fokuseras inom den sociala dimensionen. Länsstyrelsen ansvarar för uppföljning av de nationella **miljömålen** och arbetar med ett system med indikatorer för ändamålet.

Bilaga 1 Styrkor, svagheter, möjligheter och hot i Västra Götaland

Bakgrund och principer

En analys av styrkor och svagheter, hot och möjligheter har genomförts av Västra Götalandsregionen under 2002 inom ramen för arbetet med hållbar tillväxt. En sådan s.k. SWOT-analys ska ta sin utgångspunkt i ett antal frågor som är avgörande för att målet inom det aktuella området ska uppnås. En annan väsentlig startpunkt handlar om att styrkor och svagheter belyser nutid medan möjligheter och hot diskuterar framtiden. Det är således inte så att möjligheter och hot kommer från omvärlden och styrkor och svagheter är egna förhållanden vilket är en vanlig missuppfattning. Styrkor, svagheter, hot och möjligheter finns i vår region och har inte sällan med relationerna till omvärlden att göra.

En SWOT-analys är ett stöd för att finna de stora utmaningarna i dagens samhälle. Med den utgångspunkt som valts i detta arbete sker det från önskan om att uppnå en hållbar utveckling och analyserna baseras på ca 15 områden/metaindikatorer jämnt fördelade på den sociala dimensionen, miljödimensionen och den ekonomiska dimensionen. Dessa indikatorer är i huvudsak de som användes i det tidigare arbetet för att studera i vilken mån utvecklingen i Västra Götaland kan sägas ha varit hållbar under 1990-talet.

En hållbar utveckling i en region förutsätter en socialt, ekonomiskt och geografiskt sammanhållen utveckling. Det förutsätter i sin tur en region med attraktivitet och konkurrenskraft. Hur förvaltningen av gemensamma angelägenheter samt hur samverkan med den nationella och internationella nivån fungerar behöver också analyseras om den sociala dimensionen ska studeras ur ett systemperspektiv. Metaindikatorerna ovan har kompletterats med en genomgång av dessa frågor och bygger också på de analyser som redovisades i arbetsgruppens tidigare rapport "Stora utmaningar för en hållbar framtid". Värdefullt underlagsmaterial har lämnats av ett flertal aktörer i arbetsgruppen.

Resultaten redovisas här i kort form som ger en kondenserad bild av styrkor och svagheter, möjligheter och hot för en hållbar utveckling och därmed för en bra framtid för invånarna i Västra Götaland. En särskild rapport kommer att ges ut där mer detaljerade resultaten av SWOT-analysen presenteras.

Styrkor, svagheter, hot och möjligheter för en hållbar framtid i Västra Götaland

Västra Götaland är attraktivt för människor och kapital. Näringslivets investeringar och de utländska investeringarna i regionen är mycket omfattande. Befolkningen har vuxit i jämn takt sedan år 1800. Besöken ökar för arbete, utveckling och fritid, det internationella inslaget växer. Invånarna i Västra Götaland har som i övriga Sverige en stark grundtrygghet med vård, skola och omsorg på likvärdiga villkor. Västra Götaland har en styrka i miljö, i kultur och kulturarv men också i hur vi hanterar miljön i förhållande till många i omvärlden. Utsläppen i förhållande till vår produktion är relativt sett små på viktiga områden och under de senaste decennierna har ekonomisk tillväxt kunnat ske samtidigt som utsläpp av svavel, kväveföreningar etc minskat. Lavarna har kommit tillbaka på våra träd.

Det västsvenska näringslivet är specialiserat men samtidigt mångsidigt. Det hänger samman i ett Västsvenskt produktionssystem där de olika delarna är specialiserade till olika typer av produktion men också har delvis olika roller i systemet. Alla arbetar under hård internationell konkurrens. Göteborgsregionen är kunskapscentrum och inkörsport för nya idéer och verksamheter. På flera områden sker ett intensivt samspel mellan näringslivet,

forskning och utbildning och det politiska systemet. Antalet platser i den högre utbildningen har vuxit med mer än 50 procent på 10 år och är i dag en styrka.

De lokala arbetsmarknaderna i Västra Götaland växer nu samman mer och mer och ger fler chanser att uppfylla livsdrömmar, ökad trygghet och bättre möjligheter för näringsliv och organisationer att utveckla ett konkurrenskraftigt näringsliv i regionen. Västra Götaland präglas också av ett mycket aktivt föreningsliv och ett väl utvecklat och spetsigt kulturliv.

Samtidigt har Västra Götaland en infrastruktur och ett transportsystem som i förhållande till liknande regioner i Sverige och omvärlden i många stycken är omodern och delvis outvecklad. Ett undantag är hamnverksamheten. Integrationen fungerar dåligt och de s.k. "storstadsproblemen" är tydliga. Ohälsa och ojämlika hälsa ger individer och samhälle stora problem. Missbruket ökar. Brotten ökar, uppklärande av brott minskar, återfallen är många och valdeltagande blir allt lägre. Tryggheten och delaktigheten urholkas. Många kvinnor och män tillbringar fortfarande huvuddelen av sin tid i relativt enkönade miljöer. Makten ligger i huvudsak hos männen.

Tilltron till politiken och till dess goda vilja är i många stycken låg. Det politiska handlingsutrymmet på den lokala och regionala nivån är dessutom begränsat genom statliga direktiv och rättighetslagar samtidigt som beroendet av statliga utjämningsbidrag är högt. I Västra Götalands län har det dessutom än så länge varit svårt att uppnå en samsyn och samverkan, att driva frågor aktivt gemensamt, och därmed att nå den utvecklingskraft som exempelvis Mälardalen och Skåne/Öresund visar upp. Bristen på gemensamma långsiktiga visioner är tydlig.

Incitamenten för entreprenörskap är liksom i övriga Sverige svaga. Nyföretagandet minskar kraftigt under senare år. Industritraditionen förstärker detta, medan de större arbetsmarknaderna ger ökade möjligheter. Välfärdssystemens uppbyggnad motverkar sannolikt allt för ofta initiativkraften, särskilt för de med lägre inkomst. Konkurrensen är bättre än i Sverige på livsmedelsområdet men internationellt sett svag. I ett längre perspektiv har en svag utveckling av svensk konkurrenskraft och en urgröpning av den svenska kronans lett till att invånarna i Västra Götaland har relativt sett svag köpkraft i förhållande till omvärlden. Under de två senaste åren har dock denna utveckling vänt.

Under det senaste decenniet har utvecklingen i Västra Götaland lett till ökade sociala, ekonomiska och geografiska klyftor. Om de fortsätter växa utgör de avsevärda hot för framtiden. Utanförskapet kan på sikt riskera samhällsutvecklingen. Ett annat reellt hot är att stora delar av Västra Götaland utanför Göteborgsregionen har arbetsmarknader som blir allt mer sårbara. Relativt sett standardiserad produktion i stora enheter utsätts för allt tuffare internationella konkurrens. Västra Götaland riskerar också att som helhet hamna i utvecklingskugga i förhållande till Stockholm/Mälardalen och Skåne/Öresund.

Den biologiska mångfalden och ekosystemen är utsatta för ett starkt tryck. Fisken i havet är hotad. Ekosystemen måste i ökad utsträckning brukas på ett sätt som gör att de kan fungera som förnybara system. Oljeberoendet är omfattande. Olja är en ständig källa till konflikter och den viktigaste anledningen bakom klimatförändringarna. Oljeberoendet är ett hot mot vår och andras framtid.

Matchningen på arbetsmarknaden och kompetensgapen riskerar konkurrenskraften samtidigt som livsmönster, stress och utanförskap riskerar leda till fortsatt ökad ohälsa. Kommuners och regionens beroende av andra aktörer för att klara egna åtaganden gör det svårt att lösa problem inom välfärdssystem och inom vård, skola och omsorg. Beroendet av skatteutjämningsystemen är ett sådant område. Samtidigt kan befolkningsstrukturen

komma att utvecklas till ett problem efter 2010. Och om den ekonomiska tillväxten inte ökar så att resurser kan tillföras och arbetsmiljön förbättras. Vem kommer att jobba i skola, omsorg, vård?

Västra Götaland rymmer samtidigt många möjligheter. Förutsättningarna att skapa större och mer väl fungerande marknader är starka på många områden. Nya allianser och reell och långtgående samverkan kan leda till bättre resursutnyttjande och högre kvalitet på många områden. Den gemensamma slagstyrkan och påverkan på den nationella politiken kan öka. Dynamiska innovationssystem kan skapas genom utvecklad samverkan och genom en ökad specialisering av forskning och högre utbildning. Entreprenörskap kan stärkas, aktiva småföretagarbälten finns, men det kräver en avsevärd kraftsamling och insatser från tidiga åldrar. Det finns också starka förutsättningar att utnyttja internationalisering kraftfullt och tradition och kunskaper i internationellt samarbete. Förutsättningarna att nå ett mer öppet samhälle är goda i Västra Götaland.

Ohälsa och stress kan påverkas från lokal och regional nivå. Arbetslivet kan ge starkare förutsättningar för individen på sätt som också gynnar företag och organisationer. Det finns också en uppenbar vilja att öka miljöeffektiviteten i produktionen och att bruka mark och vatten på ett sätt som närmar sig principen för förnybara system. Och avslutningsvis: Det mångskiftande landskapet och kulturarvet innehåller många outnyttjade möjligheter om det brukas aktivt.

Figur 4 SWOT med utgångspunkt från målet om en hållbar utveckling i Västra Götaland

<p>STYRKOR Attraktiv region för näringslivets investeringar Attraktiv region för befolkning Attraktiv region för besökare Ekonomisk tillväxt med minskad miljöpåverkan Relativt sett miljöeffektiv produktion Miljö/natur – Kulturarv Västsvenskt produktionssystem. Göteborg motor. Mångfald i specialisering i näringslivet Växande lokala arbetsmarknader Utvecklade innovationssystem Starkt utbildningsutbud Aktivt föreningsliv, väl utvecklat och spetsigt kulturliv</p>	<p>MÖJLIGHETER Skapa större och mer väl fungerande marknader Nya allianser, reell och långtgående samverkan Entreprenörskap Specialisering, samordning av utbildning och forskning Ett flexibelt arbetsliv Ett öppet samhälle Gemensam vision för Västra Götalands utveckling Föredöme och föregångare i miljöeffektivitet Klokt brukande av miljö och kulturarv Engagerade och kunniga invånare i val av utbildning, som konsumenter, som medborgare etc.</p>
<p>SVAGHETER Omodern, delvis outvecklad transportinfrastruktur Integration Könsupplad utbildnings- och arbetsmarknad Regional sammanhållning, gemensamma visioner Biologisk mångfald, ekosystem, havet Tilltro till politiken och dess goda vilja Handlingsutrymme, politiska verktyg, resurser Ohälsan och den ojämlika ohälsan Beroende av statliga utjämningsbidrag Incitament för entreprenörskap Köpkraft och konkurrens Trygghet och delaktighet</p>	<p>HOT Utslagning och levnadsvanor Oljeberoende Sårbara arbetsmarknader Matchning och kompetensgap på arbetsmarknaden Beroende av andra för att klara egna åtaganden Långsiktig befolkningsutveckling Sociala, ekonomiska och geografiska klyftor Utanförskapet Brukandet av ekosystemen Utvecklingsskugga av Stockholm/Öresund? Uppklarande av brott Vem ska jobba i skola, vård, omsorg?</p>

Bilaga 2 Arbetsgruppens sammansättning

Representanter i arbetsgruppen för arbetet med Hållbar Tillväxt utsedda av respektive organisation i Utvecklingsgrupp Västra Götaland

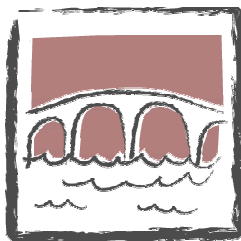
Agenda 21 i Väst	Birgitta Nilsson Lars Odén
Bildningsförbunden Västra Götaland	Hans-Inge Sältenberg Bo Ljungqvist
Chalmers	Helene Bergsten Bengt Steen
Dalsland Fyrstad	Morgan E Andersson Karin Stenlund Natalie Tordnell
Företagarnas Riksorganisation (FR) GAME Göteborgs Universitet Göteborgsregionen	Anders Drougge Jonas Norrman Tommy Garling Gustav Höjer Per Kristersson Maria Larsson
Högskolan Borås	Lena Nordholm Nils Lindh Jessica Magnusson
Högskolan Skövde Högskolan Trollhättan Uddevalla IFS och Invandrarföreningar	Marly Mattson Olof Blomqvist Farid Basill Abbas Zarrinpour Houda Zoubi
LO	Krister Andersson Päivi Nieminen
LRF	Inger Jakobsson Per-Olof Olsson
Länsarbetsnämnden	Monica Klawitter-Carlsson Bertil Lidfeldt
Länsstyrelsen	Anne-Marie Jonsson Tord Wennerblom
Norra Bohuslän/Bosam	Gunvor Andersson Elsie Hellström Bengt Ljungberg
SACO	Jonas Bengtsson Karin Wetterlund
Sjuhärad	Jan Eurenus Jörgen Rylander
Skaraborg	Kristina Anderback Kristina Eklöf
SLU Skara Svenskt Näringsliv	Sölve Johnsson Anna-Lena Johansson Elisabeth Nilsson
TCO Västra Götalandsregionen (deltagare)	Mona Skog Bertil Törsäter (ordförande), Tomas Ekberg (sekreterare). Peringe Carlsson, Peter Holmberg, Mikaela Nilsson, Kerstin Quentzer, Marie Sjövall, Karin E Wenander, Annika Wenner- blom, Annika Strömberg, Keili Jögeva, Sophia Skoog, Kerstin Einarsson, Göran Fock, Åke Lindén, Agneta Mårdsjö, Rolf Thor
Västsvenska industri och handelskammaren Västsvenska turistrådet	Tomas Hultgren Bo Öster

Ur förordet:

”Att nå Det goda livet och en hållbar utveckling är grunden också för utvecklingspolitiken i Västra Götaland. Den gemensamma regionala utvecklingsstrategin (RUS) har hållbar utveckling som övergripande mål. En hållbar utveckling innebar att mänskliga behov i dag tillgodoses utan att framtida generationers möjligheter att uppfylla sina behov begränsas.

Hållbar tillväxt är ett medel att nå hållbar utveckling. En hållbar tillväxt är en ekonomi som växer samtidigt som den stärker – inte försvagar – humankapital, vårt sociala kapital och de tillgångar vi har i ekonomin och miljön. Ett väl fungerande arbete för hållbar tillväxt leder till stärkt konkurrenskraft i ekonomin, ökad medborgarkraft hos invånarna och en bärkraftig miljö.”

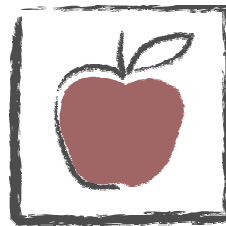
Stora utmaningar för en hållbar framtid i Västra Götaland

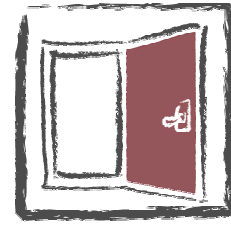
En gemensam region

Eget ekonomiskt nyskapande

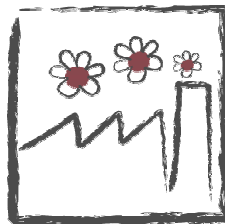
Bra utbildning, fungerande arbetsmarknad

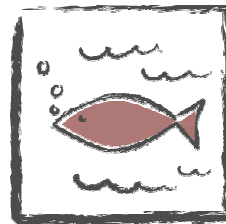
Öppenhet och mångfald

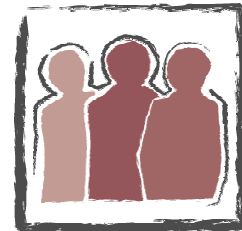
Aktiva invånare, folkhälsa

Miljöeffektiv region

Förnybara system

Mobilisering